Zeitschrift: Beiträge zur nordischen Philologie
Herausgeber: Schweizerische Gesellschaft für Skandinavische Studien
Band: 19 (1991)

Artikel: Romantikens Semantik
Autor: Mitchell, P.M.
DOI: https://doi.org/10.5169/seals-858283

Nutzungsbedingungen
Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Mehr erfahren

Conditions d'utilisation
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. En savoir plus

Terms of use
The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. Find out more

Download PDF: 17.01.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, https://www.e-periodica.ch

P. M. MITCHELL, CORNELL UNIVERSITY

Romantikens Semantik

For netop 100 Aar siden skrev den islandske Digter Benedikt Gröndal d.y. at ingen i Virkelighed vidste, hvad Romantiken var. Ikke desto mindre modsagde han sig idet han skrev om Bjarni Thorarensen, «hann er sá mesti rómantiker og idealisti, sem vér eigum». Der kan noteres her, at Benedikt Gröndal ogsaa var den eneste, som anvendte Ordet «rómantiker» paa Islandsk og at hverken han eller senere Kritikere har, saavidt jeg ved, møntet et islandsk Ord svarende til *rómantík*, som dog forekommer ofte som Fremmedord paa Islandsk.

Vi er faktisk ikke kommet videre idag og maa give Benedikt ret: ingen ved i Virkelighed, hvad der dækkes med udtrykket *Romantik*.

I sin Bog med den træffende Titel *Romantikken som konstruksjon*, kalder Asbjørn Aarseth Romantik «et begrep som ikke betegner en historisk substans, men en heuristisk konstruksjon» (1985: 243). Man vil huske fra sine græske Timer at det «heuristiske» er «det som fører til videre Undersøgelse» – og passer derfor til vores Diskussioner her i Zürich. Asbjørn Aarseth indser, at den Mængde Fænomener, som betegnes som romantiske ikke alle kan skæres over én Kam og han taler om syv Slags «Romantik». Hans Forsøg paa at klare Luften minder om Arthur Lovejoys kendte Artikel om de forskellige «romanticisms» – men Aarseth tager Lovejoys Præmisser flere Skridt videre. I og for sig fortjener Aarseth Ros for sin Indstilling, men han tager Fejl hvis han mener, at det samme Udtryk kan tvinges til at tjene flere Mestre.

Et Møde helliget skandinavisk Romantik skulde – helst – have et klart Begreb, hvad Sagen drejer sig om, men hidtil har man dog ikke været i Stand til at opnaa det. Er det forsvarligt at tale om et Fænomen man ikke kan definere og maaske ikke identificere? Lad os spørge, hvad Udtrykket har betydet i de forskellige skandinaviske Lande i de sidste 150 Aar, om Udtrykket er nogenlunde identisk i de forskellige skandinaviske Sprog og hvad Forholdet er mellem det skandinaviske Fænomen, hvis det er til, og de forskellige «romanticisms» i andre europæiske Litteraturer. Kan man semantisk paapege et fælles Grundlag?

Vi ved alle noget om Ordet «Romantiks» Historie, men jeg tror ikke at de fleste er klar over dets forviklede, forkvaklede, hvis ikke fortvivlende semantiske Vandringer. Vi kan være enige om, at Ordet blev udbredt fra Tyskland i Slutningen af det 18. Aarhundrede og naaede først Fodfæste i Danmark-Norge og derefter i Sverige, men dukkede op meget senere paa Island. I Begyndelsen brugtes Ordet i Forbindelse med den romanske Tid saaledes at «romantisk Litteratur» betød saa meget som Middelalderens Litteratur. Det Sprogbrug fandtes endnu 1867 i sidste Udgave af N. M. Petersens Dansk Litteraturhistorie – dengang Tidens Standardværk. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede kunde Ordet ogsaa betyde, «som i en Roman» – altsaa ikke i den virkelige Verden.

Udtrykket *romantisk* forekommer først i Slutningen af det 18. Aarhundrede i de skandinaviske Sprog, men fra Starten i flere afvigende Betydninger. 1778 mente den danske Naturalist O. F. Müller at Landskabet i Telemarken «bliver set romantisk», dog uden videre Forklaring. Seks Aar senere talte Thomas Thorild om en «romantisk kärlekshistoria» mens Uppsalas *Literatur-Tidning* nævner «det romantiska landskapet» som forener det «forskräckliga . . . til en harmonisk totalbild». Faa Aar senere, i 1814, finder man i en Anmeldelse i *Swensk Literatur-Tidning* den egendommelige Paastand at «Den charakter, som Christendomen gifwit åt konsten, och som af wåra grundligaste ästhetiska författare betecknats med namnet *romantisk* . . .»

1786 udgav Jens Baggesen «Emma, et romantisk Eventyr» første Gang, men det blev omtalt i Tidsskriftet *Athene* som «saa uromantisk som man kan tænke sig . . .»

Bemærkelsesværdigt er det at Esaias Tegnér holdt Forelæsninger om «det romantiska i grekiska Poesien» i 1822–24, da den gerne benyttede Modsætning «klassisk vs. romantisk» havde været i Omløb siden Henrik Steffens' Forelæsninger i København 20 Aar tidligere. Det er Advarsel nok at vogte sig for den altfor nemme Udvej at undgaa en Forklaring, hvad der menes med «romantisk». Der er ingen Tvivl om, at der foregaar en filosofisk Omvæltning ved Slutningen af det 18. Aarhundrede, men den opstaar ikke paa Grundlag af en Modsætning som Udtrykket klassisk vs. romantisk antyder.

Lad os nu hente nogle Eksempler frem for at vise, hvordan Udtrykkene *Romantik* og *romantisk* blev brugt af de store Navne senere i det 19. Aarhundrede. 1850 taler Ibsen et Sted om en «Skindød», som «under højst romantiske og af . . . romantiserede Omstændigheder var opvaagnet», mens han i 1869 lader Daniel Hejre i *De Unges Forbund* sige, «Roman. Jeg kalder sligt romantisk, Som ej af Hverdagsfolk vurderes kan». Strindberg bruger *romantisk* paa en sarkastisk eller ironisk Maade. Saaledes f. Eks., «en romantisk dogg . . . bet mig i benet och ville bevisa mig att jag var romantikus, just då jag angrep och förlöjligade romantiken . . .» Bjørnstjerne Bjørnson brugte Ordene gennemgaaende nedsættende og det gjorde Georg Brandes ogsaa, til Trods for sine kendte Afhandlinger om Romantiken. Et Sted giver Brandes en Definition: «En Romantiker er en Skribent, som med vor Dannelses Midler træder fjendtligt op mod Oplysningens og Revolutionens Tidsalder og som forkaster og bekæmper den rene Humanitets Princip paa Videnskabens, Moralens og Politikens Omraader . . .» Stærke Ord.

Det er sommetider vanskeligt at fatte, hvem der er blevet udnævnt til Romantiker. To af de betydeligste Skribenter, som modtog Impulser fra Georg Brandes, nemlig J. P. Jacobsen og Holger Drachmann, blev betegnet af Herman Bang som «store Romantikere» mens Oscar Levertin regnede saavel Zola som Flaubert – men *n. b.* ikke Snoilsky – til Romantikernes Flok. For at afrunde Historien skal der noteres at Paul V. Rubow identificerede Brandes selv som en Romantiker. Der mangler bare at nogen klassificerer Forfatteren til *Georg Brandes Briller* saaledes . . .

Men vent! Der lyder en Stemme fra Norge: allerede før, i 1920, paastod Hans E. Kinck i sin Bog *Rormanden overbord,* «Der eksisterer ikke digtning uten ‹ro-

mantik»». Titlen paa Bogen maa kaldes for passende; man tør sige at Rormanden er overbord: vi er ude at svømme.

Og et sidste Eksempel fra dette Aar. Dansklærerforeningen har udgivet en Antologi med Titlen *Romantik. På sporet af det moderne individ 1800–1840.* Bogen er blevet anmeldt af Johan de Mylius under Overskriften «Falsk romantik». Anmelderen begynder med at sige, «Det er tiden for at gøre noget ved romantikken . . .» og han har muligvis vores Møde her i Zürich i Bagtanken. Slutafsnittet af Anmeldelsen lyder saaledes: «Indledningerne er rent ud sagt idiotiske. Rimeligt velskrevne, men til alt andet end at få forstand af. Især ikke på romantiken. Det er en smuk bog, som jeg håber ingen vil gøre brug af».

Vi kan altsaa ikke komme med nogen udtømmende eller endog tilfredsstillende Forklaring om, hvad *Romantik* eller *romantisk* betyder – men vi kan heller ikke begrænse «Romantiken» til et bestemt Tidsrum. Kaster vi vores Blik paa andre Sprogomraader, ser vi beslægtede Problemer. Tyske Litteraturhistorikere taler om «die deutsche Romantik» som et Fænomen, som opstaar mellem Slutningen af det 18. Aarhundrede og c. 1840 – men de er uvillige til at omtale Friedrich Hölderlin eller Georg Büchner, for ikke at sige Goethe, som Romantikere. En tidsmæssig Begrænsning lader til at være nærmere ved Haanden i Frankrig, et Faktum, som har spillet en vis Rolle for dansk Litteraturhistorie, idet man har forsøgt at skelne mellem Romantik og *romantisme.* Selv om denne Fremgangsmaade ikke løser vores hermeneutiske Problemer, er det ikke helt at forkaste, baade fordi Udtrykket «romantisme» ikke er saa belastet med Bibetydninger som «Romantik» og fordi den lader én nemmere komme med en Tidsgrænse, nemlig den anden Fjerdedel af det 19. Aarhundrede, hvor Impulserne kom hovedsagelig fra Frankrig i Stedet for fra Tyskland. Vi staar dog ikke paa sikker Grund, naar vi opdager at Sven Møller Kristensen har brugt «romantisme» at karakterisere Georg Brandes. Vor smilende Vært her i Zürich, Oskar Bandle, har prøvet paa at knæsætte begrænsede Tidsrum for den s.k. Romantik i de forskellige skandinaviske Lande, saaledes at han lader Udtrykket gælde for Danmark mellem 1800 og 1829; for Sverige mellem 1810 og 1830; og for Norge, saavel som for Island, mellem 1830 og 1880. Han bringer en fornuftig Argumentation, men da han ogsaa omtaler Tiden før 1770 som «Vorromantik», hvad Danmark og Sverige angaar, svømmer vi igen paa de Tusind Favnes Vand – og trænger til et Redningsbælte.

Vi kan heller ikke komme udenom de mange Bibetydninger som Ordet «romantisk» slæber med sig fra Omgangssproget – saavel fra Engelsk som fra andre Sprog. Jeg henviser bare til de mange Annoncer som bruger Ordet – forresten altid i positiv Betydning – som er kommet i Avisen *Politiken* i den sidste Maaned.

Som Litteraturhistorikere kan vi maaske haabe, at dannede Mennesker er hævet over Indflydelsen fra Omgangssproget, men jeg er bange for, at vi narrer os selv. Mod min Indstilling kan man indvende, at der ikke er saa stor Fare for Misforstaaelse, hvis vi kun taler til hinanden – men en saadan Indadventhed modarbejder det større Maal, som vi sigter imod, nemlig at gøre den litterære Arv mere forstaaelig for det saakaldte læsende og dannede Publikum.

Der maa dog ligge noget dybere med Problemet «Romantik» end mine mange Citater giver Udtryk for, og det abstrakte Problem skulde vi hefte vores Opmærksomhed paa uden at bruge Ordet «Romantik». En Iagttagelse af min tidligere Lærer Paul Böckmann bringer en delvis Forklaring af Problemet, vi staar overfor, nemlig at det er Skønlitteraturens Væsen at den er bundet til et bestemt Tidsrum i sin Oprindelse mens den samtidigt vedbliver at have en Virkning:

> Dem geübten Blick erschließt sich deshalb ein einzelner Text schon durch seine Zugehörigkeit zu einer datenmäßig umgrenzbaren Situation des dichterischen Verfahrens, wie es einer bestimmten Epoche, ja einem Jahrzehnt oder einer einzelnen Dichterpersönlichkeit eigentümlich ist. [. . .]
> Damit ist aber auch gesagt, daß die traditionellen Maßstäbe der Poetik mit ihren Gattungsnormen und Stilmustern nicht ausreichen, um das erregende Phänomen einer individuell geprägten Sprachform und Formensprache zu bestimmen und für das Sprachbewußtsein fruchtbar zu machen.

Mine egne Bemærkninger knytter sig til Slutningen jeg kom med ved et Foredrag i Greifswald for otte Aar siden, nemlig, at vi maa undersøge Sproget selv for at karakterisere Tiden og etablere Grænser for forsvarlige litteraturhistoriske Perioder, n.b. uden at blive ophængt i belastede Slagord. Betragtningerne af Sprogbruget maa dog foretages med en Bevidsthed om samtidige idéhistoriske inklusive politiske Ændringer. At der findes Fællestræk i de forskellige skandinaviske Litteraturer mellem 1780 og 1840 lader sig ikke benægte. Nogle af disse kan betegnes «den germaniske Renaissance», som dog ikke dækker alt, der foregaar, men lader sig begrænse og genkende tydeligere end «Romantik».

VIGDIS YSTAD, OSLO

Erkjennelsesproblemet i Henrik Wergelands diktning

Henrik Wergelands lyrikk i årene 1829–34 (den perioden som omfatter *Digte* første og annen ring samt *Skabelsen, Mennesket og Messias*) har et dramatisk og ofte dialogisk preg. Dette har sammenheng med en uttalt tendens til å bygge tekstene over en serie spørsmål og svar. Klarest er vel dette i den store dialog mellom himmelåndene Phun-Abririel og Ohebiel i *Skabelsen* første del, men det er et fenomen som også kan kalles noe av et varemerke i den øvrige Wergelandlyrikken. Denne «spørreteknikken» er ikke bare et stilistisk fenomen, men ser ut